

СТАТИИ И ПРИЛОЗИ

949.717.1:329

Иван КАТАРЦИЕВ

МАКЕДОНСКИТЕ ПОЛИТИЧКИ СИЛИ И ИСТОРИСКОТО НАСЛЕДСТВО НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД

Едно внимателно проучување на односот на македонската политика, подразбирајќи ја под тоа не само политиката на државата со создавањето на Република Македонија по Втората светска војна и на политичките партии и движења без оглед на нивниот политички статус — легална или нелегална, туку и на културно-националното и национално револуционерно движење кон историското наследство на македонскиот народ, повеќе од сигурно ќе покаже не само постоење на развиен интерес на политичките сили кон историското наследство туку и настојување да се акцентира оној дел од него што е од интерес на актуелната политика или на доминантната струја во движењето. Со други зборови во прашање е прагматизирање на историското наследство за целите на актуелната политика.

Се разбира, констатирајќи го овој факт не треба да се извлекува симплифициран заклучок дека односот на политичките сили спрема историското наследство единствено е мотивиран само од прагматско-политички цели. Напротив, тоа е само еден аспект што е, се разбира, значаен. Тој се јавува како индикатор за степенот на развиеноста на демократските односи во општеството или движењето, за слобода на мислата итн. Инаку односот спрема историско-политичкото наследство може да значи и значи напор за консолидација на постоечките резултати во борбата за културно национално или национално револуционерно ослободување, односно духовна мобилизација на силите за нови претстојни борби. Во таа смисла нема период од борбата на македонскиот народ што нема свој актуелен историограф. Имињата на Ѓоргија Пулевски, Крсте Петков Мисирков, Христо Силјанов, Павел Шатев, Васил Иванов-

ски, Коста Рацин, Ангел Динев, Коста Веселинов и уште многу други, се карактеристичен пример во тој поглед.

Јасно е дека овде не станува збор за професионалци и луѓе подготвени за таа цел. Во прашање се активни учесници во културно-националните и национално-револуционерните борби, кои со своите историски написи, и размислувања стануваат изразители на определени етапи и погледи и струи во движењето.

Ослободувањето на Вардарскиот дел на Македонија како резултат на заедничката борба на југословенските народи во текот на НОБ и победата на антифашистичките сили во Втората светска војна, како и формирањето на македонската Република како држава на македонскиот народ, отвори простор за систематско проучување и ревалоризација на историското наследство на македонскиот народ.

Фактот што создавањето на современата македонска држава се оствари под раководство на левицата во македонското национално-ослободително движење, облегувајќи се врз најпозитивните процеси во континуитетот на македонското траење и опстанување, влеваше надеж и би рекле, отвораше простор за целосно и сестрано осветлување на темелните вредности на македонската револуција. За создавањето, развојот и функционирањето на ТМОРО односно ВМРО, која израсна како општо-народна организација, за Илинденското востание и Крушевската република, за раководителите на еден од најхеројските периоди во историјата на македонскиот народ, постоеше, и денес постои непресушен интерес во редовите на македонскиот народ. И тоа е нормално. Периодот од создавањето на ТМОРО, наваму, особено Илинденското востание, Крушевската република, најеминентните личности на Револуцијата ѝ дадоа печат на македонската национална револуција по Илинден до денес, ја изградија филозофијата и свеста за единството на македонскиот народ на целиот македонски простор, без чијашто симболика не може да се замисли ниту една културна, политичка иницијатива, или борбена акција вклучувајќи ја и НОБ под раководството на македонските комунисти.

Се разбира, исто така не беше и не е мал интересот на постилинденскиот период, поделбата на Македонија, борбите меѓу двете војни на целиот македонски простор итн. Во прашање не беше и не е само културно цивилизациската потреба. Во прашање е потребата од духовна и национална хомогенизација на свеста на Македонецот, нејзиното ослободување од баластите на деструкцијата на национално-шовинистичките пропаганди на соседните балкански држави.

Меѓутоа, во исто време предводничката улога на левицата во македонското ослободително движење покрај предностите од тоа, историски гледано, во себе носи и еден хендикеп. Имено, она што во свое време претставуваше придобивка за борбата на македонскиот народ, тоа што на чело на борбата беа левите сили кои со своите контакти и соработка со левите

сили на Балканот, Европа и светот, особено со комунистите и нивната меѓународна организација Коминтерната, потоа со меѓународното работничко движење под влијание на Комунистичката интернационала, на македонското национално движење му обезбедуваа широка меѓународна афирмација и поддршка со резолуцијата на Информбирото против КПЈ од 1948 година, односно со нападот на Сталиновиот СССР врз Југославија, се претвори во хипотека со далекусежни последици. Ова особено поради тоа што силите на македонското ослободително движење како резултат на објективните услови во кои се наоѓаше Македонија, поделена меѓу соседните држави, се наоѓаа под силното влијание и директно раководење на комунистичките партии во конкретните балкански земји. Познато е меѓутоа, дека меѓу балканските комунистички партии, во прв ред помеѓу КПЈ, КПБ и КПГ, без оглед на нивниот декларативен интернационализам и задолжително единство како резултат на доктрината за идеални братски односи чии гарант беше демократскиот централизам во врска со ослободителната борба на македонскиот народ и пред сè, со неговиот национален идентитет постоеа несовладливи противречности кои беа извор на постојани судири во рамките на Балканската комунистичка интернационала. Од нив не беше поштеден ниту Извршниот Комитет на Коминтерната.

И уште нешто. Независно од напорите во македонското национално движење да го афирмира македонскиот национален идентитет на внатрешен балкански и меѓународен, европски план, долго време во периодот меѓу светските војни и во текот на Втората светска војна во врвовите на Коминтерната во однос на борбата на македонскиот народ се признаваше компетентноста на Комунистичката партија на Бугарија, Тоа се разбира не беше радо прифаќано од другите две балкански партии.

Со еден збор објавувањето на Резолуцијата на ИБ 1948 год. на еден пат ја отвори сета длабочина на судирите меѓу балканските партии по многу прашања меѓу кои македонското не беше на последно место. Сето она што беше држано далеку од јавноста, за да се создава впечаток на идеални другарски односи меѓу различните партии, на еден пат исчезна. На поврвнината излезе сета голотија на дволичие, нетолеранција, недоверба и ривалство меѓу балканските партии. За жал последиците од тоа со сета жестина се стоварија врз грбот на македонскиот народ во целина, на сиот македонски простор на Балканот, и посебно во Егејскиот и Пиринскиот дел на Македонија.

Меѓу многуте последици, Резолуцијата на ИБ 1948 год. отвори простор за нова експанзија на големобугарската идеологија спрема македонскиот народ и Македонија воопшто и особено спрема Народна Република Македонија како национална држава на македонскиот народ.

Затскривајќи се зад крунската основа на обвинителниот акт против КПЈ—КПМ, предавството на комунистичката идеологија и социјалистичкиот интернационализам, во духот на идеологијата на времето на кои се веруваше дека сами по себе се доволно убедлив аргумент за да се придобијат масите во поткрепа на прокламираната политика, и особено за мобилизација на оние кадри од македонското национално ослободително движење меѓу двете војни што се наоѓаа во редовите на ВМРО(об), и беа под влијание на комунистичката идеологија, бугарската партиска (комунистичка) и државна пропаганда своето внимание го насочува кон придобивањето на тие кадри надевајќи се дека на тој начин најефикасно ќе ги дестабилизира македонскиот идентитет и држава. Се разбира, во почетокот таа се чува од директен напад врз националниот идентитет на македонскиот народ. По еден период на борба против бугарскиот врховизам, по период на признавање и поддршка на македонската држава, по период на признавање на националните права на Македонците во Пиринскиот дел на Македонија и на создавањето услови за воведување културна автономија, менувањето преку ноќ на политиката и на практиката би делувало премногу шокантно за обичниот човек за да може сето тоа да го сфати, а не да го прифати. Затоа, иако пропагандата, пред сè антимакедонски насочена, има крајно тешки последици по сите оние што искрено му беа дале израз на своето македонско чувство, таа јавно не го негира постоењето на македонската нација. Таа само ѝ го негира правото на НР Македонија да биде носител на идејата за обединување на другите делови на Македонија околу неа, т.е. да се претставува како држава на сите Македонци поради извршеното предавство на социјализмот и социјалистичкиот интернационализам. Ќе се развие теорија како што веќе понапред е речено таа улога да му се препише на Пиринскиот дел на Македонија.

Се разбира, во жестоката антимакедонска пропаганда употребата на историјата, т.е. манипулацијата со историјата нема крај. Повторно во циркулација се разни фалсификати, полувистини, историски неотпорности итн. сè со цел да се помати кривката национална свест и уште повеќе да се внесе атмосфера на страв.

Принудена да се брани, поставена во крајно тешки услови на меѓународен и внатрешен план, на полето на идеологијата и доктрината, на планот на социјалистичката практика таква каква што познава „првата земја на социјализмот СССР“, македонското политичко и државно раководство се најде пред вонредно тешки задачи за чие совладување му недостасуваа и материјални и кадровски извори и соодветно државно искуство.

Новата македонска држава освен неоткриеното, неосветлено историско, политичко и културно наследство, вербата во себе и големиот романтизам, не наследи ништо друго што мо-

жеше да го употреби за одбрана на својот идентитет. Времето од ослободувањето до Резолуцијата на Информационото биро беше премногу кратко за создавање соодветна кадровска база способна да го открива, анализира и објаснува сопственото битие. Од друга страна постоечката историска култура и свест кај македонскиот човек е оптоварена со многу филства и влијанија — не само од странските пропаганди, туку и од условите на живеење по поделбата на Македонија. Во дадените услови македонското политичко и државно раководство, чие познавање на сопственото историско наследство е на ниско ниво е исплашено и наежено. Пред стравот од непознатото минато и под арбитрарната исклучивост на класната догма, тоа се затвора спрема најпозитивното наследство од историјата на македонскиот народ; ВМРО, Илинденското востание, левицата во македонското ослободително движење, ВМРО (Об.) итн.

Тоа затворање и недоверба спрема историското наследство на практичен план се изразува како недоверба и репресалии спрема предвоените кадри на левицата и особено на Обединетата. На идеолошката кампања од Бугарија спрема Народна Република Македонија во која заради „убедливост“ доминира манипулацијата со македонската историја, од Републиката се прави напор за идеолошка контрааргументација со исто таква манипулација со историското наследство на македонскиот народ. Разликата, ако воопшто може да се зборува за разлика, е во тоа што во македонскиот случај поради непознавање на фактографијата од историското наследство тоа лесно ѝ се препушта на бугарската пропаганда без да се води сметка дека со тоа се негира најпозитивното од сопственото минато и се доведува во прашање и сопственото битие.

Прва на удар во кампањата на идеолошкиот судир со бугарската информировска пропаганда на историски план е ВМРО(Об). И тоа не е случајно. Очигледно, растечкиот интерес кај народот и интелигенцијата на целиот македонски простор за Илинденското востание, Крушевската република, Гоце Делчев итн. како столбови на националното самочувство и национален романтизам по ослободувањето предизвикува љубомора и незадоволство кај актуелното политичко раководство кое чувствуваше потреба од сопствена афирмација преку афирмацијата и глорификацијата на блиското минато од НОБ иако за тоа недостасуваа многу битни елементи за сестрано и објективно проучување. Меѓутоа, и покрај сè тоа немаше смелост својот напад уште во почетокот јавно да го насочи кон темелното наследство на македонското минато. Постапувајќи прагматски, ударот го насочи кон ВМРО(Об), наследството од која не беше толку познато и против која КПЈ (безмалку сличен однос има и КПБ и КПГ) за цело време на нејзиното постоење имаше нешто повеќе од резерва, која на Сплитскиот пленум на Партијата 1935 год. дојде до целосен израз во форма на негација на Обединетата.

Израз на ударот против Обединетата беше појавата на брошурата „Мајскиот манифест и декларација“ на ВМРО (Обединета) 1948 год.¹

Во случајот заслужува внимание авторскиот текст под наслов „Значењето и местото на ВМРО (Обединета) и Мајскиот манифест во Македонското револуционерно движење“.

Овој текст е типичен пример на владеачката догматска соцреалистичка методологија во публицистиката. Се разбира, во случајот не е во прашање дело со научни преокупации, туку текст наменет исклучиво за политички цели. Во него прво се поставува тезата, а потоа се бараат аргументите при што, независно од нивната намена и време на создавање се прави комбинаторика што може во свеста на неинформираниот (а уште повеќе ако е заплашен) да делува убедливо. И уште нешто. Документите такви какви што се, не се анализирани во целина туку се извлечени одделни мисли и цитати и со нив се гради теза што не трпи дилеми.

Најеклатантен пример за тоа е употребата на Мајскиот манифест. И ако е во прашање еден од фундаменталните програмски документи на македонското национално ослободително движење меѓу двете војни до крајност е обезвредена неговата македонска национална компонента. (И во него има слабости, но тие не се засегнати).

Со други зборови првата и основна постапка е „грешка во чекорите“, т.е. третманот на акти што непосредно не се сврзани со Обединетата. Тоа се документи произлезени од преговорите помеѓу ВМРО на Тодор Александров, Комунистичката интернационала, и Македонската емигрантска федеративна организација (МЕФО) кон крајот на 1923 год. и првата половина на 1924 год.

Вистина е дека цитираните документи се третираат како идејно наследство на левицата а тоа значи и на ВМРО(Об), но тие не се директна последица од конституирањето и активноста на Обединетата до нејзиното распуштање. Основачката конференција на Обединетата создаде свои акти што во однос на

---

¹ Мајскиот манифест и декларацијата на ВМРО(Обединета). Историска библиотeka. Издава, Земски одбор на Народен фронт на Македонија, Скопје 1948 год. стр. 98. Книгата е поделена на два дела. Во првиот дел на 33 страница се објавени неколку документи за кои се сметало дека ја чинат идејната и програмска основа на Обединетата. Тоа се, „Платформна декларација за обединувањето на македонското револуционерно движење“, од м. април 1924 год., „Протокол за обединување на македонското револуционерно движење“, април 1924, „Мајскиот манифест“ на ВМРО(Обединета) од мај 1924 год. (Тоа е погрешно. Тој не е документ на ВМРО(Об) б.м.) „Декларацијата на македонската парламентарна група“, од јуни 1924 и „Декларацијата на Внатрешната Македонска револуционерна организација“ (Обединета), октомври 1925. Тоа е практично и единствениот документ од ВМРО(Об) донесен на Основачката конференција. Вториот дел од книгата има авторски карактер и носи наслов: Мито Х. Василев (Јасмин), Значењето и местото на ВМРО(Обединета) и Мајскиот манифест во македонското револуционерно движење. Овој дел е преобјавен во избраните дела на Мито Х. Василев - Јасмин, Т. V, Скопје 1982 г. стр. 37—93.

програмските визии на Мајексиот манифест претставуваат чекор назад, но авторот не доаѓа до тоа сознание. Она што е особено недопустливо и што претставува манипулација со историјата во конкретниот случај, е тоа што програмско политичките цели на Обединетата не се третираат во развој и во целина не се доведуваат во контекст со други значајни фактори, како што се балканските комунистички партии кои појавувањето на Обединетата го дочека на нож и цело време настојуваа да ја претворат во инструмент на својата политика (БКП), или да го саботираат нејзиното делување (КПЈ, КПГ), туку врз основа на дефектната употреба на споменатите и на некои други материјали се изведуваат генерални заклучоци и обвинувања.

ВМРО(Об) е обвинета по неколку фундаментални основи.

Првото обвинување се однесува за „поставување на македонското прашање“ — „ВМРО(Об) го поставува македонското прашање не како македонско национално прашање, туку исклучиво како политичко прашање, лишено од вистинска македонска национална содржина. Во нејзиното раководство се вели преовладува став дека Македонците по народност се „Бугари“².

...„Од каде ова становиште кај раководителите на ВМРО(Об)? ... Сета несреќа е во тоа што со овој став ВМРО(Об.) објективно налива вода на великобугарскиот швониизам иако му објавува од друга страна, јаросна војна. Основата на оваа противречност, со која што обилува воопшто праксата на ВМРО(Об), оставајќи впечаток на потполн хаос во разбирањето за нашата вистинска народност — е во тоа, што овој дел на прогресивната емиграција ја претставува онаа интелегенција и оној дел од раководните кадрови во нашето старо движење, кој што прими на себе доста баласт на бугарската политика во Македонија“³.

Следејќи ја логиката на својата мисла авторот во обвинувањата оди уште поназад од ВМРО(Об). Тој извлекува точен заклучок дека Обединетата е континуитет во организационите престојувања на левицата во македонското ослободително движење. Врз основа на оваа констатација по механички пат извлекува друг, дека и нејзините „великобугарски ставови“, не се нејзина изворна определба туку наследство. За тоа вели:

„Значи ВМРО(Об) не е осамена во својата позиција за „македонските Бугари“. Нешто повеќе, на левото крило таа позиција постоеше како што гледаме дури и пред да се појави ВМРО(Об), и дури носи своја, не мала — улога како во појавувањето на ВМРО(Об), така и во оформувањето на нејзините великобугарски ставови“⁴.

² Цит. книга, стр. 48.

³ Исто, стр. 49.

⁴ Исто, стр. 69.

Следејќи ја мислата за изнаоѓање на „аргументи“ против антимакедонската дејност на Обединетата авторот своите обвинувања ги доведува до апсурд. Тргувајќи од неоспорната примеса за политичкото влијание на бугарското работничко движење и БКП врз левицата во македонското ослободително движење и во редовите на македонската емиграција во Бугарија во кои во голем дел е сместена ВМРО(Об),⁵ последната е обвинета за неоспорен фактор во асимилацијата на Македонците во Бугари. Во таквите околности авторот вели „лежи во добар дел и причината за забрзаниот процес на асимилирање поголемиот дел од чесните прогресивни раководни кадри на старото македонско револуционерно движење во периодот по Илинденското востание, а особено по балканските војни“.⁶

Второто обвинување е од фундаментална природа. Нападната е програмската цел за „Независна и обединета Македонија“.

ВМРО(Об) ја канализира борбата на нашиот народ кон Независна Македонија (самостојна македонска држава) и Балканска федерација. Ова е вториот основен пункт на којшто таа — во услови под коишто беше поставена да дејствува — копаше јаз меѓу себе и широките маси на нашиот народ. Ова е гимназиската грешка на дејците од емиграцијата собрани во ВМРО(Об), коишто во настанатите измени на Балканот, по војната не умееја да извлечат од реалните услови и — реални заклучоци. Перспективната цел на старото движење — Балканска федерација и во нејзините рамки федеративна Македонија, којашто ја поставува и Гоце Делчев, а по него и Јане Сандански ВМРО(Об) ја претвори во свое непосредно барање, во лозунг на денот, за којшто, сосема разбирливо, не можеше да ги одушеви масите што имаа барем повеќе реални инстинкти“.⁷

Суштината на нападот и ако има историска декорација, поради својата политичка актуелност е жесток: да се дискредитира секаква мечта за обединување на Македонија, да се дискредитира дури и како сон во условите на педесеттите години. А тоа е време кога некои балкански партии како што е веќе спомнато (БКП и КПГ) и држави (Бугарија) со сите сили од пропагандни причини настојувала идејата за обединување на Македонија, па и идејата за Балканска федерација да ја држат отворена и постојано да ја актуелизираат.

Инаку, колку и да е точно дека по Првата светска војна немаше никакви реални услови да се работи со успех за обе-

---

⁵ За слични влијанија врз делови од левите сили на македонското ослободително движење може да се зборува и во Кралството Југославија и во Грција.

⁶ Исто. стр. 69. Ако водеше авторот малку сметка за погромот што го доживеа левицата во македонското движење на 12/13 септември 1924 г. или за активноста на весниците Македонско знаме, Македонски вести, за луѓето што беа собрани околу нив тешко ќе можеше да ја изведе оваа конструкција. Се разбира, таа не е самата за себе цел. Иднината ќе покаже дека е тоа подготовка за напад против изворите на македонската револуција — Илинденското востание.

⁷ Цит. книга, стр. 55/56.

динување на Македонија, историски и емотивно погледнато ниту едно политичко движење излезено од пазувите на македонскиот народ, во времето кога во Бугарија се наоѓаа на десетици илјади прогонети Македонци од своите родни огништа, бедни, голи, гладни, умираа со отворени очи за враќање во своите градови и села, не можеше да смета на постоење и развој без поставувањето во неговата програма на прашањето за независна и обединета Македонија.

Впрочем, колку е тоа траен сегмент во свеста на Македонецот, говори активноста на македонското иселеништво по Втората светска војна. Прашањето за обединување на Македонија е трајна компонента во неговите македонски патриотски активности и во дефинираните програмски цели независно од партиско-политичките определби. За тоа зборува и преокупацијата на актуелните политички партии во Република Македонија по распаѓањето на еднопартискиот систем. Според тоа далеку е од вистината тврдењето на авторот оти масите во Македонија не може да се одушеват со целта за обединување на Македонија поради нејзината нереалност! Напротив, сè зборува дека емотивниот набој на оваа цел никој не е во состојба да го елиминира. Се разбира, друго е прашањето за нејзината реализација. Тоа зависи од способноста на субјективните сили, реалностите да ги претворат во фактор што придонесува за реализација на целта.

Исто така не стои ни тврдењето дека ВМРО(Об) прашањето за Балканска федерација го претворила во „лозунг на денот“.

Да не е во прашање пресметувањето на авторот, односно на македонската (и југословенката) политика со пропагандно политичката шпекулација за Балканска федерација, што пред појавата на Резолуцијата на ИБ ја формираше Сталин, ова тврдење е најобична дезинформација. Во своето десетгодишно постоење, ВМРО(Об) прашањето за Балканска федерација го третираше како чисто пропагандна парола, во рамките во кои тоа го третираше Коминтерната, како заеднички став на балканските партии. За неа основно прашање беше ослободување и обединување на Македонија и патиштата за реализација на таа цел во рамките на политичките реалности. Дури за таа цел беше организирана и анекта на страниците на Македонски вести.

Третото обвинување „за организационите форми на движењето и за неговите сојузници“ има доктринарен карактер.

Основната содржина на ова обвинување се состои во следното:

„Поставката за „македонски Бугари“ како и поставката за „Независна Македонија“ — оставаат свој одраз на принципите од коишто резултираат ставовите на ВМРО(Об) за основната сила на движењето, за неговите сојузници, за раководниот фактор, за формите на борба итн., — исто онака како што и тие

поставки од своја страна никнуваат во извесна смисла на база на овие ставови“.⁸

Кусо речено, основата на обвинувањето е неспособноста на раководството на Обединетата во Македонија да го согледа постоењето на работничката класа и на водечката улога на нејзиниот хегемон КП, и безрезервно да се прифати нејзиното раководство, што го бараше новото „движење што долу кај маите прераснуваше под раководството на КП во квалитативно ниво. Новите сили во ова движење не можеа да ја имаат за организациона основа ВМРО, којашто беше веќе изживеана, токму затоа што таа резултирше од други услови и други односи чишто печат го носи на себе“.⁹ Каква илузија или свесна мимикрија.

Се разбира, така „чисто“ доктринирано изведеното мислење, дополнето со тврдењето дека „народот не пристапи кон ВМРО(Об) — туку многу дејци од неа минаа на уште посолидни позиции, директно на позиците на КП, т.е. од симпатии кон КП до активност на комунисти“, речиси во целиот период од појавата на Обединетата до нејзиното распарчување не одговара на вистината. Напротив, стварноста е сосема подруга. Да го земеме само случајот на односите помеѓу ЦК на КПЈ и Покраинскиот комитет на КПЈ во Вардарска Македонија, и прашањето за односот спрема активноста на ВМРО(Об), која ги обедини скоро сите сили на левицата околу себеси. Поради тесната соработка на комунистите со Обласниот комитет на ВМРО(Об) ЦК на КПЈ го суспендира ПК на КПЈ во Македонија што потоа доведе до фрагментација на членството и активноста на Партијата во овој дел на земјата.¹⁰

Не навлегувајќи пошироко од ова што досега е изнесено како потврда на сознанието за манипулација со македонското историско наследство во интерес на една конкретна и временски ограничена политика, во наведената брошура на Јасмин сам до себе се наметнува еден заклучок. Навистина, во неа се критизира десницата во редовите на македонското национално револуционерно движење, и македонската емиграција во Бугарија, која во никој случај не може да се подведе под еден именител зашто не е хомогена, меѓутоа жестината на критиката е насочена против левицата во целина.

Прескокнати се сите борби на левицата, сите нејзини жртви во судирот со великобугарската идеологија. Прескокнат е сиот нејзин напор да се дефинира филозофијата на ослободителната борба на македонскиот народ во новите услови, да ја разработи и прецизира програмската основа на движењето помеѓу триесетите и четириесетите години. Сето тоа е отфрлено.

⁸ Исто, стр. 62.

⁹ Исто, стр. 63.

¹⁰ Види повеќе за тоа. И. Катаршиев, Време на зреење, кн. I и II, Скопје 1976 и особено Извори за историјата на СКМ. Документи и материјали 1921—1941, Том I, кн. 2, редакција, превод и коментар Иван Катаршиев, Комунист, 1985, стр. 146—158.

Зошто? Одговорот се наметнува сам по себе; за да се оправдаат постапките на актуелната политика.

Се разбира погрешен би бил секаков извод што сугерира конзистентност на националните погледи на левицата. Таа е исто така слоевита. Меѓутоа, погрешна е секаква паушална оценка. Во случајов, се разбира, не се работи за грешка туку за целисходна политичка практика во чија услуга е повикана „историјата“.

За жал, неразумноста на оваа политика оди до апсурд. Таа изрече паушален обвинителен акт против левицата на македонската емиграција, со цел да создаде атмосфера на општа недоверба во Републиката спрема неа, спрема луѓето што ѝ припаѓаа.

Повлечена е линија на разграничување помеѓу македонскиот народ во Републиката и македонската емиграција па и со македонскиот народ во Пиринскиот дел на Македонија. За да го направи тоа разграничување поефикасно, во оптек е пуштена тезата дека за разлика од големобугаризмот на македонската емиграција во Бугарија, македонскиот народ или поточно „револуционерните широки работни маси на Македонија, како резултат на светската војна, на Октомвриската револуција, на израсната активност на работничката класа, особено во Вардарска Македонија (тоа е поентата — б.м.) исфрлаа веќе од 1919 година од своите низини нови активности — комунисти Македонци. Националното движење на масите, во прв ред на Вардарска Македонија, даде свој јасен израз, и тоа не можеше да ја прифати концепцијата на бившите револуционерни дејци, кои сакаа да се активираат врз нови основи, а објективно со своите леви декларации го шверцуваа великобугарскиот шовинизам. Затоа со појавата на овие ставови на ВМРО(Об) нужно мораше да настане, порано или подоцна, она што го немаше досега во нашето движење. Уште полевите комунисти, и тоа не случајно први во Југославија, ги изнесоа великобугарските струења од лево на широчина пред народот“.

Во прашање е не само реafirмацијата на една стара недоверба во редовите на КПЈ спрема македонското национално револуционерно движење, а во целина и конкретно спрема Обединетата за која со олеснување констатира Сплитскиот пленум (1935) дека повеќе не постои во Вардарска Македонија. Во прашање е не само флагрантна негација на еден значаен дел од историјата на македонското национално револуционерно движење меѓу двете војни, кое остави зад себе солидно наследство во развојот и дефинирањето на македонската национална мисла, ненужна и некритична глорификација на политиката и практиката на КПЈ, без да се врзува нејзиното разгледување за конкретно време и простор, туку создавање атмосфера на недоверба кон претходните борби на македонскиот народ. На планот на практичната политика тоа меѓу другото значеше затворање на сите контакти со македонската емиграција во Бугарија, и не само во неа, на контактите со пиринскиот дел на

Македонија како и на интересот за положбата на македонскиот народ во тој дел на Македонија.

Вистина, во прашање е вонредно сложен период во историјата на македонскиот народ, на балканските народи на Европа и светот. Македонскиот народ и неговата Република посебно се чувствителни на сето она што се случува во меѓународната политика непосредно по војната. За прв пат добива можност да има своја држава. Оваа држава не располага не само со потребните материјални средства за опстојување туку и недостасува комплетна основа за развој. Таа е не само непосредно излезена од еден долг темен тунел во кој жестоко владееја силите на асимилаторската политика, што не остана без последици во свеста на луѓето. Беше потребен долг мирен период за материјална и уште повеќе духовна изградба, за хомогенизација на националната свест. Меѓутоа, отпочнувањето кампањата на ИБ против КПЈ и Југославија повторно им отвори простор на великодржавните аспирации.

И наместо демократизација на општествената мисла ширења на фронтот на отпорот со приопштување на позитивното историско наследство, со акцентирањето на оние придобие од револуционерните борби на македонскиот народ кои чинеа фундамент во свеста за единството на македонскиот народ, се градат основи на една бирократска свест, која на една страна гради филозофија на негација, несигурност и самозатворање, а на друга самозадоволство и глорификација.

Обвинувањето на великобугаризмот на ВМРО(Об) произлегува од жестокиот пропаганден идеолошки судир по објавувањето на Резолуција на ИБ помеѓу КПЈ и БКП, во кој последната веднаш го актуелизира прашањето на Македонија. Користејќи се од традицијата на признањето право од КИ за свои интереси во Македонија; за извесна патронатска улога врз комунистичкото движење во Македонија; авторитет за национално ослободителните борби на македонскиот народ; развиените контакти во минатото меѓу бугарскиот и македонскиот народ; несомненото влијание на бугарската шовинистичка пропаганда во Македонија; големиот број македонска емиграција во Бугарија, бугарската држава и Партија во оваа битка настапија арогантно и самоуверено со цел да го добијат македонскиот народ на своја страна.

Сметајќи дека ВМРО(Об) е рожба на БКП и дека нејзините кадри се под силно бугарско влијание, отрицата во пропагандниот дуел со БКП, КПМ ја насочи и против сè што се сметаше дека е нејзино дело.

Таквата определба не водеше сметка дека оди кон поделба и изолација на оној дел од македонското ослободително движење надвор од територијата на Вардарскиот дел на Македонија. Во тој поглед индикативна е следнава мисла:

„ВМРО(Об) од свое име и од името на раководните фактори во БКП шумно ги уфрли (од лево) великобугарските ставови во нашето револуционерно движење. Но тоа, што до 1920

год. важело во левицата на македонското револуционерно движење како општопримено и „правилно“ во повоените услови — кога ВМРО(Об) се обидува да ги активира политички овие ставови сред масите од сите три дела на Македонија — наидува на разбирлив отпор во народот, пред сè во Вардарска Македонија, каде што националната борба на народот под раководството на КПЈ беше далеку отидена напред, — ВМРО(Об) како идејно-политички компромис со великобугарската идеологија оформен со допуштање а донекаде и инспириран, објективно од раководните фактори на БКП — беше бргу преодолена“ ... „Создавањето ново движење во Вардарска Македонија не можеше во услови на стара Југославија да има контакт со политиката на БКП по македонското национално прашање и за тоа истото се најде во судир само со ставовите на ВМРО(Об), којашто претендираше да се развие во единствена организација на народот и во овој дел на Македонија. Но затоа, кога ова движење под раководството на КПЈ прерасна во условите на фашистичката окупација во народно-ослободителна борба, доаѓајќи и благодарение на таа окупација во непосреден контакт со БКП, — нужно мораше одново да се судри со веќе преодолените ставови на ВМРО(Об), само со таа разлика што сега како нивен проводник се јавува директно политиката на БРП по македонското национално прашање.“¹¹

Се разбира, во прашање е (чудовишно и) со ништо не аргументирано обвинување против ВМРО(Об). Точно е дека во периодот на НОБ во Вардарскиот дел на Македонија дојде до судрување со политиката и практиката на бугарската комунистичка партија, но тоа е друг проблем. Таа во никој случај не може и не смее да ѝ се препише како заслуга на Обединетата, која е распуштена како што е веќе споменато по 1935 год., а во Бугарија ликвидирана од тактички причини дури 1937 год. Впрочем, раководството на Обединетата во Бугарија и самото имаше проблеми со БРП(к).

Сега кога се чита овој текст се поставува логично прашање: кому беше наменет? На македонската историографија, на нејзините гледања. Не. Во тоа време таа не постоеше. Тоа е време кога се поставуваа институционално основите на институтите чија задача беше да го проучуваат културното и јазично наследство на македонскиот народ. На Катедрата по историја на Филозофскиот факултет на тукушто формиранит македонски Универзитет, студираше првата генерација историчари. Според таа во прашање е еден агитпропски политичко-пропаганден текст чија острица има поливалентен карактер. За да се сфати кому е сè таа наменета треба да се има предвид дека во тоа време во Македонија живеат бројни и истакнати борци од времето на Илинденското востание како и активисти на македонското национално ослободително движење меѓу двете светски војни и особено на ВМРО(Об) и тоа од трите дела на

¹¹ Цит. книга, Мајски манифест ... стр. 96/97.

Македонија. Меѓу нив се Димитар Влахов, Панко Брашнарлов, Павел Шатев, Александар Мартулков, Крсто Гермов, познатиот Шакир Војвода, браќата Зографски и др. На Универзитетот во Скопје како и во средните училишта учеа повеќе од 150 студенти и ученици од Пиринскиот дел на Македонија. Наведениот текст ним им беше наменет како и на бројни други интелектуалци од емиграцијата што се беа вратиле во својата Република да ѝ помогнат со своето знаење. Но тој имаше и пошироко општо политичко значење. Како резултат на жестината на идеолошкиот судир со сталинизмот овој текст, иако тоа не е речено, имаше за цел да воведо униформирање на мислата како и политичко чистење на евентуалните идејни противници. Настаните што следеа потоа брзо ја покажаа неговата намена. Во првиот бран на чистење на удар се најдоа истакнатите активисти на Обединетата, Панко Брашнарлов и Павел Шатев, кои доживеаа трагична судбина. Потоа семејството Димитар Влахов. Алексо Мартулков ја избегнаа судбината на првите двајца и многу други, се врати во Бугарија.

Пред науката стои задачата да го проучи одразот на овој напис во духовната сфера. За сега е познато дека и ако беше подготвена за печат публикацијата на Димитар Влахов „Предавниците на македонското дело“, објавена во Прага 1926 год. како официјално издание на ЦК на ВМРО(Об) не беше допуштено нејзиното објавување на македонски јазик.¹² А познато е колку придонесе таа книга за разобличување на великобугарската идеологија и практика во времето на нејзиното објавување во Прага.

Сепак, може да се претпостави, ако се има предвид времето на појавувањето на брошурата на Јасмин, 1948 год., кога се поставуваат основите на современата македонска култура, дека нејзините последици не се толку големи во духовната сфера колку во доменот на политиката. И ако е таа првата јавна манифестација за ограничување на интересот кон изворите на македонската револуција од почетокот на XX век, т.е. кон дејноста на ТМОРО, пред сè кон Илинденското востание и Крушевската република, кон Гоце Делчев и другите водачи од епскиот период на македонската историја. Тоа е обид за свртување на тој интерес кон блиското минато, кон НОБ, од која произлезе современата македонска држава, и која се сметаше за единствен извор за идејно и духовно консолидирање на власта на актуелниот режим во Вардарскиот дел на Македонија. До тоа ќе дојде пет години подоцна. Во време кога на македонската сцена настапува новата македонска интелигенција, на повидок е појавата на македонската историографија. На повидок е сè поголемиот интерес кон ТМОРО, кон Илинден. Тоа особено ќе го покаже прославата на педесетгодишнината од Илинденското востание во 1953 година. По повод оваа прос-

¹² Книгата во Прага е објавена на бугарски јазик, а потоа е преведена и објавена на француски јазик. Преводот на македонски јазик се чува во фондот на Димитар Влахов во Архивот на Македонија.

лава, иако сè уште срамежливо, меѓутоа, доволно јасно, ќе се истакне меѓу другото дека јубилејот е јасен доказ за тоа дека „идеалите на македонскиот народ, идеалите на Илинден“ длабоко живеат во свеста на народот, додавајќи, се разбира искрено, оти тие, „се дури и надминати“ од современите генерации што ја изнесоа НОБ на својот грб. Меѓутоа, колку и да беше срамежливо нагласена трајноста на Илинденските традиции, тоа во никој случај не беше во корелација со идејната структура и политичките амбиции на режимот. Во прв ред афирмацијата на Илинденското наследство, без основа се доживуваше како минимизирање на резултатите од НОБ, односно како поткопување на политичката моќ на носителите на режимот. А се знае. Илинден и неговите традиции во свеста на владеечкиот режим, поточно во свеста на неговите носители во тоа време, беа сомнителни, не одговараа на официјалната идеологија и национално-идеолошките концепции. Резултат на тоа е обидот на режимот да го прекине овој романтичен идеализам, да го прекине интересот кон истакнување на целокупноста на борбата на македонскиот народ. Да се пресече одгледувањето на сонот.

Покрај чисто внатрешните мотиви сечењето на сонот го бараа и меѓународните позиции на Југославија. Таа е член на Балканскиот сојуз, а во него покрај Тургија е и Грција. За да се стави крај на тоа режимот поминува во напад главно на практичен план и со идеолошки притисок. Во првиот случај доаѓа до нагласена издавачка дејност на дела од периодот на НОБ, што не е лошо, во вториот, повторно се јавува Мито Хаџивасилев со напис во кој за разлика од првиот пат, директно се на удар илинденските традиции. Во прашање е статијата „Стари знамиња над нашата историја“, не случајно објавена на денот на Илинден 1954 год.¹³

Конкретен повод за реакцијата на Мито Хаџивасилев е една рецензија објавена во в. Нова Македонија по повод излегувањето од печат на Зборникот на Матицата на иселениците од Македонија посветен на педесетгодишниот јубилеј од Илинденското востание¹⁴ и на рефератот на Љубен Лапе прочитан на 3 август 1953 година во Крушево на свечената седница по повод Илинден.¹⁵

Мислите што ја предизвикале реакцијата на Јасмин исказани во двата текста гласат: „Идеалите на македонскиот народ, идеалите на Илинденците — се збиднати дури и над-

¹³ Мито Х. Василев — Јасмин, Стари знамиња над нашата нова историја. Нова Македонија, год. XI, бр. 3018, Скопје 2 август 1954, стр. 276. Види и Мито Хаџи Василев — Јасмин, Дела, кн. 5, Скопје 1982 год. стр. 276—282.

¹⁴ Б. П. По повод прославата на Матицата на иселениците од Македонија. Нова Македонија, год. X, бр. 2695, Скопје 18.VII 1953 г. стр. 2.

¹⁵ Народот од Македонија свечено ја прослави 50-годишнината од Илинденското востание. Реферат од Љубен Лапе, Нова Македонија 3 август 1953 год. X, бр. 2709, Скопје 3 август 1953, стр. 1—2.

минати,¹⁶ се вели во рецензијата на Б.П. посветена на Зборникот на Матицата.

Во рефератот на Љрбен Лапе, чии делови се објавени во Нова Македонија, е речено:

... „се навршија 50 години откако македонскиот народ на паметниот ден Илинден 1903 година се крена со оружје в рака на востание... Се навршија токму девет години од другиот паметен Илинден кога во Манастирот „Св. Прохор Пчински“ се ставија темелите на нашата слобода, која денеска ни овозможува да ги прославуваме овие два најкрупни датуми во нашата историја... Од ... сите востанија, освен четиригодишната НОБ, ниту едно не се искачило на онаа висина до која се искачи Илинденското востание со својата Крушевска Република... Македонија имала свој прв Илинден... па ќе има и свој втор Илинден, но при нова и сигурна епоха на блиски победи.“

„Половина век нè дели од првиот никулец на нашата нововековна слободна држава, чии крвави плодови ги обра македонскиот народ во Крушево, девет години не делат од вториот паметен Илинден кога се ставија вистински темели на нашата денешна држава. Полувековниот период чиј свршеток годинава го славиме претставува секако најинтензивен и најбогат период во историјата на македонскиот народ“ и најпосле: „ценејќи ги светлите традиции од својата национална историја меѓу кои особено место зазема Илинденското востание и Крушевската република, будно чувајќи ги придобивките од својот втор уште поголем победоносен Илинден од 1944 година...“¹⁷

Како што може да се види од цитираните пасоси во нив често како рефрен се повторува метафората на Димо Х. Димов за првиот и вториот Илинден. Нема сомневање дека ваквиот пристап на набројување на двете револуции на македонскиот народ очигледно е доживеано како потценување на НОБ. Тоа ја објаснува и остријата на нападот врз овие два текста. Тој е без пардон.

Осврнувајќи се на синтагмата на Д. Х. Димов за „Вториот Илинден“, која стана „борбена тема на поетите во НОБ“, Јасмин во својот напад меѓу другото вели: „И ете веќе 10 години ја слушаме и сами ја повторуваме фразата за „првиот“ и „вториот“ Илинден. Како агитациона парола, како говорничка фигура на митинзите, како новинарска непрецизност, дури и еднострано земена — како втора вооружена акција на нашиот народ, ова и може да се поднесе. Но како историја, како оценка, како поглед на нашето минато што претендира на важење — е наполно погрешно, антиисториско и штетно“.

„Во пригодните материјали и реферати по нашите весници, зборници и на прославите, веќе десет години сите ние од нашата социјалистичка револуција правиме втор (подвлечено

¹¹ Оваа реченица е конкретно апострофирана во текстот на Јасмин само наместо зборот „збидната“ стои зборот „остварена“.

¹⁷ Види белешка, стр. 1 и 2.

во оригиналот) но сега победоносен Илинден... Зар е чудно тогаш што поетите го учеа народот како над него — во борба против фашизмот предводничките експлоататорски класни сили — се вее Гоцевото знаме. Луѓето симболот го претворија во **историска вистина** на штета на историјата. Го замаглуваме погледот, ги учиме на мислење дека НОБ и немала свои идеали туку главно извршила стари задачи, дека црпела сила од минатото, дека марширала под стари знамиња, дека ја мобилизирала за себе старата (веќе изградена во сите насоки, а пред сè национална) свест на масите, дека врз старите традиции и идеали ја извлекла својата победа... Ја претвораме НОБ во блед одблесок на Илинден...“

Смешно е една успешна и тоа (социјалистичка) револуција да се сведе на идеалите на едно востание од пред 50 години, да се посматра само како национална борба и остварување на полувековните идеали. Смешно е, од името на респект пред подалечното минато, да се скаструва неспоредливото историско значење на новото, така да се каже, на највисоко ниво остварено револуционерно творештво“.¹⁸

Обвинувањето на интересот за една од најблиските национални револуции на македонскиот народ, како што веќе рековме, за нејзиниот епски период, што всушност претставуваше интерес за целината на македонскиот проблем, израз на свеста за единството на македонскиот духовен и физички — географски, простор, за настанот што ги удри темелите на натамошниот од на македонската револуција, е жестото.

Очигледно не само од нарцисоидни, туку и од програмско политички причини, но и од психолошки — страв, режимот не можеше да поднесе, а уште помалку да допушти, дури ни романтичарски занес, кон довчера прогонуваниот (Кралска Југославија и Грција) или фалсификуван и присвојуван Илинден.

Сигурно е дека сиот овој одиум кон интересот за илинденските времиња не беше само израз на сознанието дека тој (интересот) постепено но сигурно се претвораше во своевидно спштонарно движење кое можеше да биде значаен фактор за решавање на повеќе општествени проблеми, ако имаше политиката слух за тоа.

Интересот кон Илинден и неговите творци зад себе го носеше и основниот интерес; положбата на македонскиот народ во деловте на Македонија надвор од границите на Југославија, прашањето за положбата на македонската емиграција во источно-европските земји по Граѓанската војна во Грција, и во рамките на сето тоа, како проблем на проблемите, прашањето на обединувањето на Македонија — што во себе си се синтезираше како судбина на Македонецот и Македонија. Се разбира, кон сето тоа треба да се додаде и интересот на младата македонска интелигенција за поголема слобода на мислата.

¹⁸ Мито Х. Василев Јасмин, Стари знамиња. цит. според Дела кн. 5, стр. 281.

Меѓутоа, грубата балканска и светска реалност, неизживеаните сомнежи во самостојноста на македонското битие во средините на поширокиот југословенски простор, политички и државен врв, републичката политика ја туркаа во правец на потиснување на интересот кон прашањето за обединување, во грижа за развивање на свест за судбинската поврзаност на македонскиот народ во Републикава со КПЈ и Нова Југославија. Во духот на тоа, како што е веќе наведено, се настојуваше да се потенцираат новите вредносни дострели на македонскиот народ. — НОБ, но не како непрекинат низ на македонската национална револуција и како потреба за нејзиното проучување и откривање, туку и како елемент на спротивставување и минимизирање на претходната. Таа определба отиде толку далеку што интересот на илинденскиот период беше оценет како сееша на дефетизам, недоверба во способноста на сопствените сили, неспособност да „се надмине минатото“ што „врвоите на неговата револуција и творештво се назад а не денес и пред него. . . , т.е. во перспектива.

Посматрајќи ја оваа критика од денешен агол заедно со сето она што се изразуваше како практика сосема е јасно дека во случајот ни малку не се работело за критички момент туку за политичка определба чии последици во сферата на општествените науки (историјата), културната политика — издавачката дејност допрва ќе се согледуваат.

Исходната теза за потиснувањето на илинденското минато од интерес на културата е формулирана на следниот начин:

„Зар е чудно тогаш што разни луѓе пишуваат мемоари за она време, за да не паднат поколенијата во заблуда и во нив се претставуваат од сегашен аспект, ја почнуваат историјата од себеси, фалсификуваат настани и идеи, и воопшто и тие вадат за Илинден еден „социјалистички пасош“, за неговото влегување во пишаната историја на социјалистичка Југославија? Зар ова ѝ е потребно на нашата историја, — на Илинден“?¹⁹

Во рамките на сè што е досега речено за грубата експлоатација на македонското историско наследство за потребите на актуелната политика се поставува прашање, какво е значењето на овие писанија, каков е карактерот на политиката што ја заговараат тие, дали беше таа официјализирана, а според тоа и институционализирана, или пак се изразуваше само како агитпропска медитација, а можеби и личен став!

Споредувањето на некои јавни манифестации на официјалната политика со пишувањата на Јасмин, ако човек не го познава стилот на сталинистичката практика во целина, би можел да се доведе во чудна дилема.

Имено, додека Јасмин во цитираниот текст за ВМРО(Об), жестоко ја обвинува за некаква трансмисиона улога на великобугарската идеологија во македонското национално ослободително движење до тогаш во официјалниот реферат на секре-

¹⁹ Исто.

тарот на ЦК КПЈ поднесен на Првиот конгрес на КПМ за истата таа ВМРО(Об), за нејзиниот прием, по основањето во Вардарскиот дел на Македонија, за нејзината борба и наследство, се дадени оценки што никако не се совпаѓаат со напишаното на Јасмин.

„Создавањето на ВМРО(Об) во 1924 година, се вели во рефератот на Колишевски, што си постави за цел да се обедини сиот македонски народ во една независна држава во составот на Балканската федерација како резултат на неговата национално-ослободителна борба, којашто треба да се поврзе со класното работничко движење и револуционерните во прв ред комунистички партии на соодветните држави, беше примено позитивно во Вардарска Македонија“.²⁰

Во продолжение следи констатацијата дека помеѓу ВМРО(Об) и членовите на КП што биле задолжени да ја спроведуваат линијата на ВМРО(Об) дошло до спор, бидејќи ставот на последната не бил во чекор со правилниот став на КПЈ по националното прашање“²¹ (што не е точно, но во случајот не е битно).

Во целина основањето на ВМРО(Об) е оценето позитивно и тоа прво „заради разобличување на михајловизмот и диференцијацијата во редовите на емиграцијата во Америка и Канада, во Бугарија, Пиринска и Егејска Македонија.

Второ, што ја истакнуваше потребата, сите делови на Македонија, независно од нивната раскинатост, да водат борба за остварувањето на својата слобода и својата македонска држава.

Трето, како најважно, иако доцна (дури по решението од КП по македонското прашање од април 1934 год.) се ориентира по македонското прашање и со тоа придонесе за зацврстување на македонската национална свест особено во Пиринска Македонија и во македонската емиграција.

Четврто, што го постави македонското прашање пред светската јавност и заинтересира огромен број општествено-политички и научни работници во борбата против теророт и ропството... за решавање на македонското прашање“.²²

Настрана од извесните едностраности што е и разбирливо за еден политички реферат чија намена е сосема подрута, дадените оценки во него за Обединетата се дијаметрално спротивни од оние на Јасмин.

Значи ли тоа дека со тоа последниве се обеснажени?

Ако се има предвид местото и значењето на политичкиот реферат на една партија, документ што ја трасира теоретски и практично политиката на партјата на власт, (или во опозиција) тогаш би требало да се очекува дека со изнесените оценки на Колишевски за Обединетата различни од тие на Јасмин не само што последниве се чисто вербално корегирани туку и

²⁰ Први конгрес на Комунистичката партија на Македонија. Извештаи и резолуции, Култура, Скопје 1949, стр. 42.

²¹ Исто, стр. 43.

²² Исто.

нивното пратктично и политичко значење е анулирано. Меѓутоа, за жал, практиката е сосема подруга. Токму во тој период 1949—1954 год. истакнати претставници на македонското национално револуционерно движење, Илинденци и на ВМРО(Об) доживуваат најжестоки репресалии. Тоа е време кога доаѓа до протерување на најголемиот број на студентите од Пиринскиот дел на Македонија што ѝ се спротивставија на Резолуцијата на ИБ, учествуваа во исушувањето на Моноспитовското блато 1948 год. и останаа да студираат на Универзитетот во Скопје. Тоа е време кога доаѓа до забрана за делувањето на Друштвото на Пиринците и до укинувањето на весникот Пирински Глас. Во тоа време исто така е забрането делувањето на Друштвото на Егејците и излегувањето на неговиот орган „Глас на Егејците“. Тоа е време кога доаѓа до целосен израз идеолошката исклучивост, до сè поголемо затворање и самоизолација и до создавање атмосфера на тотална шпионажа, страв и несигурност. Нема област во општествениот живот, стопанството, културата која не е засегната, која не е ставена под контрола на агитпроповско самоволие. И што е чудно офанзивата на ждановизмот во културата, во општествените науки доаѓа до израз по 1953 год. кога се забележува спаснување на Информбировската кампања против Југославија. Во тој период почнува кампањата на негирање на историското наследство од периодот пред НОБ. Истакнати претставници на Партијата, раководители на агитпроп пред младите историчари и на други средби со младите македонски интелектуалци говорат дека нема ВМРО, нема Илинден, нема Крушевска Република. Сè е тоа измама. Нашата вистинска македонска историја почнува со НОБ 1941 год. . . Оние што не ја сфатија или не сакаа да ја сфатат и прифатат оваа режимска „вистина“ беа подложени на жесток притисок. (Типичен во тој поглед е случајот со проф. Љубен Лапе, поради неговата љубов за Илинденските времиња). Тоа е почетокот на глорификацијата на сè што е комунистичко. На претворањето на комунистите во над-луѓе, на нивната апсолутна компетентност по сè и сешто, без оглед на нивната професионална подготвеност, и особено во областа на општествениот развој. Догматизмот станува доминантен начин на мислење.²³

---

²³ Карактеристичен е во тој поглед следниот пример. Во 1971 год. во зградата на ЦК на СКМ во организација на МАНУ и Институтот за национална историја се одржуваше симпозиум на тема: „Развој и карактеристиките на Народно ослободителната војна и револуција во Македонија“. Говорејќи за местото на традицијата, на наследството, во општествениот развој, авторот на овие редови се спротивстави на изнесеното мислење, постапките на комунистите секогаш да се третираат како единствено исправни, како универзална вистина и побара тие да се ценат во времето и просторот кога се збиднале. „Извлекувањето на еден настан од историскиот амбиент во кој се случил и неговото механичко пренесување на други времиња и услови, беше нагласено, е не само антиисториски, антинаучно, затоа што не води сметка за промената на општествените сили, новите историски околности итн. тукy е

Денес сè уште немаме преглед на пустошот што го остави апсолутизацијата на едноумието, не само во духовната сфера туку во целиот општествен живот. Една од многуте трагични последици е прекилот на контактот со македонското национално малцинство во соседните земји на Балканот. Со тек на времето тоа доведе до сомневање, сè до негирање дека во Пиринскиот дел на Македонија има Македонци. Се тврдеше дека таму е извршена стопостотна асимилација а како доказ за тоа врвеше рефренот: „ако ти ма зошто не се дигнат во борба“! Апсурдот одеше до таму што дури и во периодот на либерализацијата (1964—71) залагањето во Уставната комисија на Републиката, во уставните амандмани што се подготвуваша за промена на Републичкиот устав да се внесе обврската на Републиката да се грижи за положбата на македонскиот народ во соседните земји беше оценето од некои членови на Комисијата, тогаш и подоцна, како македонски национализам.

Анализата на општествениот развој на македонската држава од нејзиното конституирање до паѓањето на монопартизмот од општествената сцена, непобитно покажува дека секоја манипулација, во духот и стилот на режимот, интерно без институализација, со историското наследство на македонскиот народ, без оглед на мотивите; непознавање, страв, нарцисоидност, политички прагматизам, догматизам итн. — означува почеток на ограничување на демократските права, односно стерилизација на научната мисла, нејзино едnodимензионално насочување. Во рамките на тоа секој интерес за теми и проблеми што не се октроирани од режимот се доживуваа како атак врз него како интелектуална контрареволуција. Во областа на историографијата и литературното наследство пример за тоа претставува интересот за судбината (бојкот и убиството) на Коста Рацин, за местото на Венко Марковски во македонската литература, за Методи Шаторов Шарло, Методи Андонов-Ченото, суштината на последиците на предлогот на БРП(к) 1942 год. да се формира Македонска комунистичка партија, начинот на формирањето на ЦК КПМ, мотивите на делегирањето претставник во БРП(к) при Покраинскиот, односно Главниот штаб на НОБ во Македонија, и многу други. Ништо подобра не е положбата во другите сфери на општествениот живот.

Впрочем сето тоа прозлегува од филозофијата на еден режим, а вкупната состојба во општеството го чини неговиот лик.

чист догматизам. Може да се пренесува само идејата до колку таа трајно го одразува историскиот интерес на еден народ.“

Оваа интервенција жестоко ја нападна една позната личност во македонското општество. Општественик, револуционер, плоден научник, член на МАНУ. Тој пред, до последно исполнетото место во големата сала на ЦК на СКМ одговарајќи на изнесеното мислење рече: „денес пред нас Катарциев ја откри историјата на македонскиот народ. Тој од македонските комунисти направи идиоти!“

THE MACEDONIEN POLITICAL FORCES AND THE HISTORICAL
INHERITAGE OF THE MACEDONIAN PEOPLE

S u m m a r y

The study of the relation of the Macedonian policy, not only from the state of Republic of Macedonia after its creation after the Second World War as well as the political parties and movements with no difference of their political status — legal or illegal, as well as the cultural, national and revolutionary movement towards the historical inheritance of the Macedonian people points out two essential moments: developed interest of the political forces, without any exclusion, towards the historical inheritance, and secondly, there is a tendency to stress that part of the historical tradition which is of interest to the actual policy of the state, i. e. party having the authority, or to the dominant current in the movement.

In other words there is a question of pragmatizing of the historical inheritance in interest of the actual policy.

But, such an interest of the political forces towards the historical inheritance is not only an expression to the pragmatic political purposes. It is an aspect with a lot of characteristics. But, the thing that in this case the author is going to underline is that such a relation towards the past at the same time is a serious indicator for the extent of development of the democratic relations in the society or in the movement. It is important for the freedom of thought, freedom of creation. The post-war history of Macedonia is a real example of it.